

РОЛЬ СВІТЛА І ТЕМРЯВИ У ФОРМУВАННІ АКСІОЛОГІЧНОГО ПРОСТОРУ МОЛИТВИ

Мета роботи. Дослідження пов'язане з культурологічним осмисленням аксіологічної символічної поліфонії втілень світла і темряви в площині молитовних текстів християнської духовної традиції. **Методологія** дослідження полягає у застосуванні аксіологічного, семиотичного, герменевтичного та феноменолого-релігієзнавчого методів. Зазначений методологічний інструментарій дає змогу: виявити роль світла і темряви в процесі персоналізації особистості шляхом дотримання молитовних практик; виокремити смислотворчі та соціокоординуючі потужності аксіоконструктів світла і темряви та їх вплив на онтологічну орієнтацію особистості; окреслити магістральні лінії перетину та синтезу релігії та культури. **Наукова новизна** роботи полягає у виокремленні антропологічного парадигмального ядра в процесі духовного вдосконалення особистості через молитовний досвід та впливу на нього аксіорепродукцій смислосимволічних надбудов світла і темряви. Аналіз релігійного корпусу текстів на прикладі молитви дає змогу виявити роль символіки світла і темряви у формуванні регулюючого механізму християнської культури. **Висновки.** Світло і темрява в нумінозному вимірі молитовних текстів слугують трансляторами культурних кодів у механізмі сакральної творчості християнського віровчення. В актах трансцендування вони є аксіорегуляторами та аксіокореляторами, які мають безпосередній вплив на процес персоналізації особистості як однієї з культурних універсалій. Символічні, аксіологічні та міфопоетичні потенції світла і темряви надають етичного забарвлення молитовним практикам, а відтак – метафізиці трансцендування в цілому.

Ключові слова: світло і темрява, християнська духовна традиція, молитовні практики, символіка, культурні коди, скаральне.

Чумаченко Марина Александровна, аспирантка кафедры культурологии и медиа-коммуникаций Харьковской государственной академии культуры

Роль света и тьмы в формировании аксиологического пространства молитвы

Цель работы. Исследование связано с культурологическим осмыслением аксиологической символической полифонии воплощений света и тьмы в плоскости молитвенных текстов христианской духовной традиции. **Методология** исследования заключается в использовании аксиологического, семиотического, герменевтического и феноменолого-религиоведческого методов. Указанный методологический инструментарий позволяет: выявить роль света и тьмы в процессе персонализации личности путем соблюдения молитвенных практик; выделить смыслообразующие и социокоординирующие возможности аксиоконструктов света и тьмы и их влияние на онтологическую ориентацию личности; очертить магистральные линии пересечения и синтеза религии и культуры. **Научная новизна** работы состоит в выделении антропологического парадигмального ядра в процессе духовного усовершенствования личности путем молитвенных практик и их влияния на него аксиорепродукций смислосимволических надстроек. Анализ религиозного корпуса текстов на примере молитвы позволяет выявить роль символіки света и тьмы в формировании регулирующего механизма христианской культуры. **Выводы.** Свет и тьма в нумінозном измерении молитвенных текстов служат трансляторами культурных кодов в механизме сакрального творчества христианского вероучения. В актах трансцендирования они являются аксіорегуляторами и аксіокорреляторами, которые имеют непосредственное влияние на процесс персонализации личности как одной из культурных універсалій. Символические, аксіологические и міфопоетические потенции света и тьмы придают этическую окраску молитвенным практикам, а, следовательно, метафизике трансцендирования в целом.

Ключевые слова: свет и тьма, христианская духовная традиция, молитвенные практики, символіка, культурные коды, скаральное.

Chumachenko Maryna, post-graduate student of Department of Cultural Studies and Media Communications of Kharkiv State Academy of Culture

The role of Light and Darkness in the Formation of Axiological Space of a Prayer

The purpose of the work is cultural understanding of the axiological symbolic polyphony of light and darkness embodiments within the scope of prayer texts of the Christian spiritual tradition. The research **methodology** is the use of axiological, semiotic, hermeneutic, phenomenological and theological methods. The above methodological tools allow us to identify the role of light and darkness in the process of identity personalization by observing prayer practices; to emphasize the sense-forming and socio-coordinating power of light and darkness of axioconstructs and their impact on the ontological orientation of an individual, and to outline the main intersection and synthesis lines of religion and culture.. **The scientific novelty** of the work lies in distinguishing anthropological paradigm core in the process of spiritual development of an individual through prayer experience and the impact of axioreproduction of sense bearing and symbolic superstructures of light and

darkness on it. The analysis of religious texts through the example of a prayer allows us to identify the role of light and darkness symbolism in development of Christian culture regulatory mechanism. **Conclusions.** Light and darkness in terms of numinous dimension of prayer texts serve as translators of cultural codes in the mechanism of sacred work of the Christian doctrine. In the acts of transcending they are axioregulators and axiocorrelators, having a direct impact on the process of individual personalization as one of the cultural universals. Symbolic, axiological and mythopoetic potency of light and darkness provide ethical coloring to prayer practices and therefore, to the metaphysics of transcending in general.

Keywords: light and darkness, the christian spiritual tradition, prayer practices, symbols, cultural codes, sacred.

Актуальність теми дослідження. Вивчення смислосимволічного змісту християнської релігійної культури в різноманітних її виявах пов'язане зі з'ясуванням впливу семантичного спектру соціорегулюючих важелів на процес персоналізації особистості. Духовна творчість немислима без аскетичних практик, зокрема молитви, в якій світло і темрява є формотворчими елементами смислоутвору. В молитві обґрунтовується необхідність гідного, сакрального-еталонного способу життя та декларуються шляхи його реалізації. Дослідження нумінозного поля молитви крізь призму аксіологічних потенцій світла і темряви актуалізується не тільки з точки зору вивчення питань морфології релігійної культури, а й з позиції осмислення механізмів координації онтологічної орієнтації. В релігійно-культурному просторі молитви світло і темрява розставляють етичні, гуманістичні акценти, які дають можливість провести паралель між проблемою людини й проблемою культури.

Мета дослідження – здійснити культурологічне осмислення аксіологічних потенцій світла і темряви в сакральному полі молитви. Об'єкт дослідження – християнські молитовні тексти, предмет – смислосимволічні втілення світла і темряви в молитовному словотворі.

Актуалізація теми молитви як однієї з концептуальних аскетичних практик репрезентована в перевиданні праць святих отців Феофана Затворника [10], Дмитрія Ростовського [19] та виданні сучасних служителів церкви як, наприклад, матінка Фотинія [22]. Зв'язок молитовних практик з внутрішньою рефлексією – моральною оцінкою себе, експлікацією та систематизацією свого духовного досвіду відображена в працях Е. Крістенсена [12], Г. Маковія [13], Т. Гадсона [3]. Окремим аспектам дослідження молитви як «сакрального комунікаційного виміру», в якому знаходиться особистість, присвячена праця М. Генрі [4]. Проте вивчення християнської релігійної традиції, репрезентантом якої є молитовні тексти з позицій феноменології культури (Г. Д. Панков [18]), не отримало широкого та поглибленого вивчення у вітчизняній культурології.

Виклад основного матеріалу. Релігійний ритуал у християнській духовній традиції є не тільки зовнішнім виявом приналежності особистості до певної конфесії, а й слугує культурним каналом передачі, популяризації та легітимації цінностей релігійної спільноти. Світло і темрява в аксіологічному просторі молитви інтерпретуються як стандартизуючі, регулюючі та «апологізуючі» смислосимволічні елементи процесу персоналізації особистості, яка становить одну з найважливіших антропологічних і культурних максимумів. Ціннісне поле молитви схематично можна зобразити у формі кілець у колі, центральне коло якого є усвідомленням свого Я, середнє – духовне вдосконалення, зовнішнє – Я в Богові (святість). Філіп Ж. зазначав: «Очевидно, що молитовне життя не є статичною дійсністю, а має свій розвиток, етапи, поступ. Духовні автори, які говорять про внутрішню молитву, зазвичай розрізняють різні фази поступу внутрішньої молитви, різні "стани внутрішньої молитви" – від звичайних до найбільш піднесених, які позначають шлях душі у її єдності з Богом» [21, 62].

Реалізація подвижницького подвигу та досягнення найвищої цілі духовної лествиці – святості можлива за умови повсякденного удосконалення свого внутрішнього ества. Усвідомлення супроводжується переживанням стосовно вмісту свого Я. Під час молитовних практик це почуття дозволяє людині «відчути інтенцію до здійснення руху у напрямі досягнення» не тільки «якогось зовнішнього результату» [6, 129], а й якісно змінити внутрішній онтологічний базис. В агіографічному наративі виокремлюється лінія беззаперечної необхідності молитовних практик, які легітимізуються аксіоконструктами світла і темряви в наступному: сакральних санкціях явлення божественного («Такої благодаті, для своєї розради і повчання, отримав не тільки Афанасій, а й дехто з його пастви. Серед них був Матвій. Одного разу, під час вранішньої молитви, раптом відкрились очі його душі та побачив він, що в церкву зайшла жінка, зодягнена небесною славою і честю, з двома в білій, як світло одежі юнаками, один з яких тримав запалену свічку і освітлював нею шлях, йдучи перед нею як раб, а інший йшов за нею, і обидва ставились до неї з великим благоговінням» [1, 28]), у підтримці святих отців через синонімічні похідні світла («Коли була вечеря любові, коли братія їли і розмовляли, то авва Ісаєа, пресвітер Пелусійський, дорікаючи їм сказав: "Мовчіть, брати! Я бачив брата, що їв з вами і пив з тих же чаш ваших, – і молитва його сходила, як вогонь, направлена до Бога"» [8, 237]) та ін.

Світло і темрява як аксіоконструкти та аксіорегулятори пов'язані з процесом трансформації онтологічного ядра особистості, а саме:

– соціокультурним регулюванням регламентованої традиції усвідомлення ціннісних норм і орієнтирів;

– саморефлексією особистості через акти трансцендування: а) критична переоцінка себе – переорієнтація буттєвих векторів з егономії на теонімію: «Молитися – означає відповідати на вимоги Христа! "Віддай Мені твій розум, твоє серце, все твоє єство, все, що в людині здатне стати молитвою, щоб я міг вирвати з тебе велику хвалу Отцю. Чи не за для того Я прийшов, щоб розпалити на землі великий вогонь, який буде поширюватися, охоплювати все нові простори, перетворюючи всі дерева людського лісу в живі факели? Цей вогонь – Моя молитва. Прийми цей вогонь!» [11, 136]; розкаяння: «Господи, просвіти розум і серце моє для розуміння Твоїх вічних та незмінних законів, що правлять світом, щоб я, грішний раб Твій, міг правильно служити Тобі та ближнім моїм» [5, 15]; «Прокинувшись опівночі, він (авва Іоан – М. Ч.) побачив світлий шлях, що простягався від неба до самої дівиці, і побачив Ангелів Божих, які возносили душу її... Він молив Бога і почув голос: "Одну годину покаяння її я прийняв краще, аніж каяття багатьох тих, хто зволікав і не являв нічого подібного цьому каяттю"» [8, 253]; б) критична переоцінка світу (усвідомлення марності профанного та зосередження на сакральному); в) очищення та просвітлення (із молитви оптинських старців про дар Ісусової молитви: «... прожени від мене духовне незнання, просвіти пізнанням божественної істини» [5, 16]); д) через молитву можливе єднання («Ми практикуємо внутрішню молитву для того, щоб увійти у співпричастя з Богом» [21, 53]), святість («Без молитовного життя немає святості... без внутрішньої молитви неможливий духовний поступ...» [21, 21–22]). Як наслідок, «у тих, хто досягнув такої внутрішньої і постійної молитви, молитва Духа Святого – це вже не просто тліюча жарина під попелом, але полум'я, яке охоплює цілковито все єство. Святий – є жива молитва» [11, 141].

Молитовна аскетична практика слугує своєрідним комунікаційним каналом взаємодії людини з Богом (звернення людини як кінцевого до Бога як безкінечного), нумінозний характер якої передбачає зворотну зв'язкову інтенцію. Як зазначає Філіп Ж., «примат божественної дії... у внутрішній молитві важливим є не тільки те, що ми робимо, скільки те, що Бог робить в нас у цей час» [21, 46]. Завдяки молитві досягається усвідомлення, яке є знайдення Я в Богові (Я в Світлі), коли духовна сутність набуває повноти, досягаючи високого рівня зв'язності.

Фіксація сакральної дії у просторових компонентах актуалізує проблему темпоральності з її «тринаправленістю» (було, є, буде). Ретельне сканування минулого свідомістю провокує «ефект бумерангу», за яким минуле продовжує впливати на духовне самоусвідомлення особистості в сьогоденні. Сакральна перспектива просвітлення пов'язана з теперішнім, яке є підґрунтям «виникнення категорії можливості» [7, 136]. Реалізація останньої досягається за умови дотримання аскетичних практик. Переоцінка віруючим свого життя, як зазначав В. Дільтей, «здійснюється завдяки віднесенню її окремих ланок до реалізації абсолютної цінності, безперечно найвищого блага, і лише в цьому відношенні у кожного, хто скерував свій погляд в минуле формується усвідомлення значущості кожного минулого моменту життя» [7, 138]. В молитві відбувається осмислення праведником своїх дій, здійснюється самоусвідомлення, формування і перспективи розвитку життя. Переживання під час молитви, забезпечують перехід його з профанного до сакрального виміру, відречення від «фізичних моментів на користь царства духовної діяльності» [7, 137].

Критичне переосмислення свого існування супроводжується усвідомленням власної гріховності, вторинності всього мирського та внутрішньою онтологічною переорієнтацією. Приниження свого Я, критичність у характеристиці обраних буттєвих орієнтирів кристалізується в смислосимволічній аксіоконстанті темряві: «... створений за образом Божим і Його подобою, кому уподобився я, нещасний, що осквернив весільну одягу душі, затьмарив розум і все своє єство розбестив помислами?! Помилуй мене, Боже, помилуй мене!» [5, 53]. Світло і темрява в інтенції особистості на реалізацію шляху сходження до святості слугують смислотворчими ціннісними елементами в ієрофаніях молитовного тексту: «Діво Владичице, мати людинолюбного Бога, приведи до жалю серце моє й усмири сльозами та просвіти їх світлом молитов твоїх, щоб не заснув я до смерті. Окропи і очисти мене іссопом милосердя твого, облий мене сльозами моїми, і стану біліший від снігу» [5, 51].

У християнській традиції центральною ординатою ціннісної площини є христоцентризм та пов'язана з ним сотеріологічність та партиципація з Христом, поза якими унеможлиблюється існування духовності: «"Без мене не можете нічого же". Без помічі Христа не можемо мати ані світла віри, ані пізнати тайнства, ані праведно жити» [15, 53]; «Ісусе, будь світлом затьмареного мого розуму...» [5, 77]. Домінанта християнського світогляду відображена в Посланні апостола Павла до колоссян, де він наголошує, що в Ісусі Христі «тілесно живе вся повнота Божества» [2, 231]. Аксіологічний, метафоро-поетичний потенціал світла відображає шлях духовного вдосконалення особистості – уподібнення Ісусу Христу, що проявляється в шануванні святих та хреста як основоположних символів християнської релігії. В молитві до Святого і Животворящего Христа Господнього зазначається: «Дивною чудодійною силою чотириконецний і трираменний Хресте Христовий, біля підніжжя твого ми в порох розтерті. Поклоняємось тобі, Чесне Дерево, що відганяє від нас усякі демонські стріли і визволяє нас від усіх бід, скорботи і напастей. Ти бо є Дерево життя. Ти є очищення повітря, освітлення святого храму, захист нашого житла, охорона ложа мого, просвіта розуму мого, серця і всіх почуттів. Твоє святе знамення захищає мене від дня мого народження, просвічує від дня мого хрещення» [5, 49]. Культ святих подвижників також

широко пропагує ідею наслідування шляху Ісуса Христа: «Захистом і підпорою всіх покривджених й ув'язнених був ти, Святителю Христовий, Миколаю, темінь в'язниці світлом віри роз'яснював, з людьми знедоленими співтерпів, навчаючи всіх страждати з Господом...» [15, 91]; «Просіяло життя твоє на нашій землі, священномученику Миколаю... Муки за Христа терплячи, просвітив ти серця вірних і любов'ю подолав злобу беззаконних і оману переміг ти словом істинним, тож десь на небесах ликуєш з ангелами» [15, 137–138]. Як зазначає В. Дільтей: «З перенесенням-себе-на-місце-іншого, цієї транспозиції виникає найвищий вид розуміння... наслідування» [7, 146]. А, отже, прагнення бути причетним до світла Господнього є актом трансцендування та репрезентацією самоцінності одиничного (духовного шляху кожної окремої людини).

У текстах молитов простежується апеляція до текстів Святого Письма з метафоричними надбудовами світла і темряви, яка сакралізує етичний вимір релігійного словотвору: «... прийми, Господи, і голос моління мого, як приймаєш Ти голос святих та розумних Твоїх сил, та благоволи серцем чистим та духом смиренным приносити Тобі хвалу скверними устами моїми, щоб я, уподібнившись мудрим дівам, зі світлою свічкою душі моєї славив Тебе в Отці та Дусі славимого Бога Слова. Амінь» [5, 13–14]. В молитвословах з Старого та Нового Завітів калькована квінтесенція християнського віровчення (Символ віри), за якою ієрофанія сутності Бога зосереджена в Світлі: «Ісусе Найсолодший, Ти є Світло, Істина і Путь у Царство Небесне. Не остав нас через безліч гріхів малих і великих, помилуй і прости. Очисти наші душі милістю Твоею, як очищав Ти прокажених в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь» [5, 56]; «О, Спасителю світу Христе! Світло, що не заходить... Вірних скарб! Волею Отця проганяй темряву, й Духом дай настанови. Побач святим і страшним Твоїм оком, як віра Твоя живе всі часи на землі» [20, 369]; «Владико, Господи Ісусе Христос Боже наш, щедрості невичерпне джерело, людинолюбства неосяжна безодня... Життя і Той, який життя творить: світло і Той, що світло дає: благий Сам і джерело блага» [9, 127]; «Ти – просвітлення для тих, хто в темряві перебуває, спасення тих, хто у відчаї, Христе Спасе мій, тож молюся до Тебе, Царю миру: просвіти мене сйавом Твоїм, іншого-бо, крім Тебе, Бога не знаю» [15, 131].

Проекція світлової символіки в молитвах ототожнюється з божественним, священним та репродукується з образами християнського культу:

- Богородиці («Була Ти світлицею незбагненого втілення Слова. Діво – Богородителько, зодягнена славою чеснот і прикрашена, тож Тебе, Всенепорочна, як Богородицю прославляємо» [15, 136]; «О, Мати Світла, Препоблагословенна Діво Богородице...» [19, 11]);

- Архангелів («Святий архангеле Божий Уриїле, тебе осяює світло божественне, вогонь полум'яної гарячої любові. Поклади іскринку вогню цього полум'яного в холодне моє серце і душу мою темну світлом своїм осяй. О, великий архистратиге Божий Уриїле, ти – сяння вогню божественного і просвітитель для тих, хто в темноті гріха перебуває, просвіти мій розум, серце моє, волю мою силою Святого Духа і настав мене на путь покаяння, і ублагай Господа Бога, щоб позбавив мене від пекла підземного і від усіх ворогів видимих і нині, і повсякчас, і на віки віків. Амінь» [5, 21–22]);

- Святих («Радуйся, наш мудрий учителю. Радуйся, красою Духа Святого оздоблений. Радуйся, благочестя наставнику. Радуйся, світильнику богослов'я світлий» [15, 78]; «Прийдіте, похвалимо священними піснями приближеного священномученика Миколая, дивного в чудесах світильника землі нашої і співмешканця ангелів, і молільника теплого до Господа за тих, хто почитає пам'ять Його» [15, 137]).

Смислосимволічний потенціал світла і темряви забезпечує експлікацію рівнів розвитку життя та співвідношення їх з духовним еталоном – необхідністю досягнення святості. Це зумовлює виникнення імпульсу до переоцінки свого онтологічного статусу та відкриває горизонти розуміння, яке надає людині «широке царство можливостей, які не існують в детермінації її реального життя» [7, 146].

Діалектика співіснування світла і темряви в етичному полі молитви націлена на поляризацію трансцендентних двососнов божественного / інфернального, що скеровує духовно «дезорієнтовану» особистість на вибір онтологічної магістралі: «Препоблажений священномученику Миколаю... просіяв ти чеснотами своїми, тож серця наші, затьмарені поступами лукавого, освіти і розжени п'їтму пристрастей, що постійно поборюють нас» [15, 132–133]. Поетична форма презентації світла і темряви у фіксації основних предикатів християнського віровчення віри, надії та любові в аксіоплощині молитви вибудовує взірцеву модель поведінки праведника: «Божественна премудрість, що просвітлює з височини наш розум, хай не заблукає і не впаде під мороком тих хмар, які застеляють світло гірське від цього світу... А ти Любове... обійми твоїм полум'ям все наше серце, та ставши житлом єдиного Христа, який за нас страждав, воно буде неприступним для розпусти і метушні, які озброює на нього князь темряви» [20, 296]. В житті св. Антонія утверджується цінність молитви для внутрішньої духовного боротьби: «Св. авва Антоній, під час свого перебування в пустелі, впав у зневіру і в велике затьмарення помислів та промовляв до Бога: "Господи, я хочу врятуватися, проте думки не дають мені. Що робити мені в скорботі моїй, як врятуватися?". Ангел Господній, якого було послано для настанови та підкріплення сказав: "І ти роби так (молися і працюй – М. Ч.) і врятуєшся". Почувши це, Антоній невимовно зрадів і отримав відвагу – так чинив і врятувався» [8, 107]. Тим самим створюється фундамент для утвердження лінії гідного життя особистості, погодженої з християнською культурою.

Етико-гуманістичне полотно молитви, засноване на догматичних основах християнського світобачення, не замикається виключно на релігійному смислово-формотворенні, а й широко використовує мову міфопоетики. Аксиосполуки світло і темрява презентують цей органічний синтез в проекції солярного, космогонічного символізму, який слугує інструментом апологетики християнської духовної традиції: «Радуйся Благодатна Богородице Діво, бо з тебе засяло Сонце Правди, Христос Бог наш, який просвітлює в темряві» [17, 118]; «О Найсвятіша Діво Неустанної Помочі, ніколи не перестану Тебе просити й довіряти Тобі. Ти – ранкова Зоря, яка веде до Ісуса. Ти освітлюєш мій шлях посеред темної ночі. О Маріє, Мати моя, освітлюй мене щораз більше. Нехай твоє проміння осушить мої сльози й розігріє виснажене хворобою серце» [14, 111]; «Ти – сонце многосвітле... священномученику преславний, невечірнього світла сподоби молитвами твоїми всіх, хто починає світлоносну пам'ять твою» [15, 136]; «Богопровідною зіркою явився ти, отче Миколаю преблаженний, для тих, хто від п'ятми гріховної до Сонця Правди перейти бажає, ясно шлях спасення їм показуючи і навчаючи достойно співати Господові: Алілуя» [15, 81–82].

Специфічна мова побудови молитовних текстів систематично транслює рефрен хайретизмів, де світло одна з провідних тем, яка репрезентує «необхідну» соціальну реальність. Наприклад, необхідність проповіді християнського віровчення («Радуйся, ти-бо серця вірних просвічуєш» [17, 83]), наслідування духовного подвигу святих подвижників («Освітив ти світлом Христовим землю... святителю Миколаю... Радуйся, образу світлий лагідності» [15, 85]; «Радуйся, бо серця наші просвічуєш непохитною вірою» [15, 92]).

Світло і темрява в молитовних текстах слугують своєрідними виразниками розуміння значення життя, презентуючи релігійність в ньому як «універсальний взаємозв'язок конкретного до та після» [6, 135]. Детонація духовного розвитку особистості на етапі «до» активується також за рахунок усвідомлення можливості введення сакральних санкцій та есхатологічної перспективи. Світло і темрява експонують дві бінарні сфери можливого майбутнього для людини: святість, вічне життя і райське блаженство («Доброю борнею боровся ти, священномученику Миколаю, принісши Богові жертву ливну з життя свого, світло і свято відійшов ти у вічність, наш пастирю добрий» [15, 93]) та вічні муки, смерть і пекло («Благослови, Господи, позбавити мене від руки ворога, що ображає та творить беззаконне, щоб не згрішив я перед Тобою, бо страх смертний нападе на мене і покриє мене темрява» [6, 48]; «... якщо увесь час, як скверна блудниця, потопаю в ділах безсоромних і непристойних, додаючи гріхи до гріхів, та не страшуся Тебе, не боюся вогню гієнського і п'ятми суцільної та хробака невсипучого, горе мені! Маю живе тіло, але душа моя ніби мертва. Помилуй мене, Боже, помилуй мене!» [5, 54]). В молитві аксіоманіфісанти світло і темрява є формотворчими елементами в побудові релігійно-міфологічного буттєвого полотна, а також культурними санкціями, що визначають долю кожної особистості відповідно до морально-етичних приписів та норм.

Висновки. В молитовних практиках світло і темрява – стимулюючі, соціокоординуючі аксіомодулянти в трипостасній онтологічній орієнтації. Остання відтворюється у самоусвідомленні, світопізнанні та богопізнанні, що націлює на розуміння взаємозв'язку буття і надбуття. В молитві аксіоконструкти світло і темрява варто означити як смисло-, та формотворчі елементи в персоналізації особистості. Вони виокремлюють антитетику саморефлексії праведника на «вектор спрямування» (Бог = світло = святість) та «вектор відречення» (профанність = темрява = гріх).

Необхідність звернення до трансцендентного знаходить відгук у молитовних текстах, в яких світло і темрява ототожнюються з основами християнського віровчення та Богом (божественним, святим). Відмова від антропоцентричного світогляду (темряви) на користь теомії (світла) уможливується через акти трансцендування, сакральних санкцій та есхатології в яких світло і темрява є стрижневими, символічними репрезентантами християнської духовної традиції.

Молитва є творчим актом з широким використанням мови міфопоетики, репрезентантами якої є солярний символізм та елементи космогонії. Внаслідок переплетіння канонічного жанру декламації основ християнського віровчення з міфопоетичним характером вираження трансцендентного встановлюється органічний синтез релігії та культури.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням аксіологічного потенціалу світла і темряви в аскетичних практиках святих подвижників на прикладі релігійних пам'яток української православної культури, що дасть можливість прослідкувати особливості процесу персоналізації та сакралізації особистості.

Література

1. Афонский патерик или жизнеописания святых на святой Афонский горе просиявших : в 2 ч. Ч. 2. – М. : Тип. И. Ефимова, 1897. – 486 с.
2. Біблія, або книги Святого письма Старого та Нового заповіту. – Б. в. : Об'єднання біблійних товариств, 1990. – 1233 с.
3. Гадсон Т. Молитва про душевний спокій / Т. Гадсон. – Львів : Свічадо, 2010. – 143 с.
4. Генри М. Тайна общения с Богом / М. Генри. – Ровно : Живое слово, 2011. – 207 с.
5. Господь – мій оборонець. Молитовник / упор. О. Королюк. – Львів : Свічадо, 2009. – 94 с.

6. Дильтей В. Категории жизни / В. Дильтей // Вопросы философии. – 1995. – № 10. – С. 129–143.
7. Дильтей В. наброски к критике исторического разума / В. Дильтей // Вопросы философии. – 1988. – № 4. – С. 135–152.
8. Древний патерик, изложенный по главам. – М. : Тип. И. Ефимова, 1900. – 428 с.
9. Дьяченко Г. М. Уроки и примеры христианской веры. Систематический сборник избранных святоотеческих изречений, кратких церковно-исторических повествований и рассказов из жития святых и других статей духовного содержания, расположенных по плану первой части "Пространного христианского катехизиса" наглядно и подробно изъясняющих содержание ее / Г. М. Дьяченко. – М. : Тип. Е. Г. Потапова, 1892. – 688 с.
10. Затворник Феофан, святитель. Чотири слова про молитву / Феофан Затворник. – Львів : Бадікова, 2014. – 31 с.
11. Каффарель А. В присутствии Бога. Сто писем о молитве / А. В. Каффарель. – Брюссель : Изд. «Жизнь с Богом», 1992. – 293 с.
12. Кристенсон Э. Господи, измени меня / Э. Кристенсон. – Черкассы : Смирна, 2013. – 155 с.
13. Маковий Г. Бусины: пути поиска и Господние откровения, дорога из ила к Небесной чистоте / Г. Маковий. – Черновцы : Факел Марии, 2014. – 575 с.
14. Молитовник до Матері Божої Неустанної Помочі. – Львів : Скриня, 2013. – 216 с.
15. Небесні дари бл. Миколая Чарнецького. Молитовник. – Львів : Скриня, 2013. – 152 с.
16. Німчук В. В. Український «Отче наш» / В. В. Німчук. – К. : Грані-Т, 2013. – 223 с.
17. О жизни православных святых, иконах и праздниках / под ред. О. А. Поповой. – Свердловск : Изд. «91», 1991. – 255 с.
18. Панков Г. Д. Ценность молитвы в учении Крымского архиепископа Луки (В. Ф. Войно-Ясенецкого) / Г. Д. Панков // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2011. – № 958-1. – С. 85–90.
19. Ростовський Димитрій (святитель). П'ятичленні молитви / Димитрій Ростовський. – Львів : Вид. Андреева Н. М., 2013. – 18 с.
20. Училище благочестя или примеры христианских добродетелей выбранные из жития святых : в 2 т. Т. 1. – СПб : Изд-во И. Л. Тузова, 1891. – 495 с.
21. Філіп Ж. Час для Бога : Путівник молитовного життя / Ж. Філіп; пер. з фр. І. Дух. – Львів : Свічадо, 2008. – 104 с.
22. Фотиния, матушка. Особый Молитвенный Покров святителей и учителей вселенских / Фотиния. – Донецк : БАО, 2009. – 319 с.

References

1. Athos Patristic or Life History of Saints on the Holy Mount Athos of those who Shone. (1897). Moscow: Tip. I. Efimova [in Russian].
2. Bible, or the Holy Writ of the Old and New Testament (1990). Kyiv: N.p. [in Ukrainian].
3. Gadson, T. (2010). Prayer for peace of mind. Lviv: Svichado [in Ukrainian].
4. Genri, M. (2011). The mystery of communion with God. Rovno : Zhivoye slovo [in Ukrainian].
5. Koroliuk, O. (Eds.). (2009). The Lord is my protector. Prayer. Lviv: Svichado [in Ukrainian].
6. Diltey, V. (1995). Category of life. Voprosy filosofii, 10, 129–143 [in Russian].
7. Diltey, V. (1988). Outline of the critique of historical reason. Voprosy filosofii, 4, 135–152 [in Russian].
8. Ancient Patericon, is set out at chapters (1900). Moscow: Tip. I. Efimova [in Russian].
9. Diachenko, G. M. (1892). The lessons and examples of Christian faith. Systematic collection of selected patristic sayings, brief Church histories and stories from the lives of saints and other spiritual content articles, arranged according to the plan the first part of "Lengthy Christian catechism" clearly and explaining in detail its contents. Moscow: Tip. E. G. Potapova [in Russian].
10. Zatvornik Feofan, svyatitel (2014). Four words about prayer. Lviv : Badikova [in Ukrainian].
11. Kaffarel, A. (1992). In the presence of God. One hundred letters on prayer. Bryussel : Izd. «Zhizn s Bogom» [in Belgium].
12. Kristenson, E. (2013). Lord, change me. Cherkassy : Smirna [in Ukrainian].
13. Makoviy, G. (2014). Beads: pathfinding and the Lord's revelation, the road from mud to Heavenly Purity. Chernovtsy : Fakel Marii [in Ukrainian].
14. Prayer to the Blessed Virgin of perpetual Help (2013). Lviv: Skrynja [in Ukrainian].
15. Heavenly gifts Nicholas Charnetsky. Prayer (2013). Lviv: Skrynja [in Ukrainian].
16. Nimchuk, V. V. (2013). Ukrainian "paternoster". Kyiv: Grani-T [in Ukrainian].
17. Popova, O. A. (Eds.). (1991). About the lives of Orthodox saints, icons and holidays. Sverdlovsk : Izd. «91» [in Russian].
18. Pankov, G. D. (2011). The value of prayer in the doctrine of the Crimean Archbishop Luke (V. F. Voyno-Yasenetsky). Visnik KhNU im. V. N. Karazina, 958-1, 85–90 [in Ukrainian].
19. Rostovskyi, Dymytrii (sviatyitel) (2013). Five-membered prayers. Lviv : Vyd. Andrieieva N. M. [in Ukrainian].
20. School virtues or examples of the Christian virtues is selected from the lives of the saints (1891), (Vol. 1). Sankt-Peterburg : Izd. I. L. Tuzova [in Russian].
21. Filip, Zh. (2008). Time for God : the Guide to prayer life. Lviv: Svichado [in Ukrainian].
22. Fotiniya, matushka (2009). Special Prayerful Intercession of the Saints and universal teacher. Donetsk : BAO [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.10.2016 р.